

Centraal Bureau
voor de Statistiek

Bevolkingstrends

Latrelaties in Nederland

2015 | 14

**Kasper Otten
Saskia te Riele**

Niet iedereen die een partner heeft, woont daar ook mee samen. Van de volwassen Nederlanders heeft ongeveer 7 procent een dergelijke latrelatie. Dit aandeel is in de afgelopen tien jaar vrijwel gelijk gebleven. Ongeveer driekwart van de latters wil in de toekomst met de huidige partner samenwonen of trouwen, een kwart wil dat niet. Voor de meesten die niet willen samenwonen, 60 procent, is dat omdat zij hun vrijheid willen behouden. Voor een op vijf speelt dat zij slechte ervaringen hebben in eerdere relaties en eenzelfde aandeel wil niet samenwonen vanwege de eigen kinderen of die van de partner. Belemmeringen zoals het vinden van een geschikte woning of gezondheidsproblemen spelen meestal geen rol. Onder degenen die willen blijven latten zijn oudere vrouwen oververtegenwoordigd, degenen die in de toekomst willen trouwen zijn juist vaak nog jong. Voor hen is latten waarschijnlijk een tussenstap naar een samenwoonrelatie.

1. Inleiding

In de huishoudensstatistieken wordt er vanuit gegaan dat mensen die alleen, dus zonder partner, een huishouden voeren geen vaste relatie hebben. Dit gaat echter niet altijd op: sommigen hebben wel een vaste partner, maar wonen daar niet mee samen. Een dergelijke relatie wordt ook wel een latrelatie genoemd (living apart together).

In deze bijdrage brengen we met behulp van het Onderzoek Gezinsvorming in kaart welk deel van degenen die niet met een partner samenwonen toch een vaste relatie heeft. Ook gaan we na of latten vaker voorkomt dan tien jaar geleden. Op deze manier krijgen we een vollediger beeld van de relatievormen die in Nederland voorkomen en welke ontwikkelingen er daarin zijn. We beschrijven deze latters naar een aantal achtergrondkenmerken zoals leeftijd, opleidingsniveau en mate van religiositeit en vergelijken de latters met samenwoners en gehuwden. Ook proberen we een beeld te krijgen van de reden dat mensen latten. Tot slot kijken we naar het welbevinden van latters door na te gaan in hoeverre latters zich meer of minder eenzaam voelen dan gehuwden of samenwoners. Er zijn namelijk aanwijzingen dat het welbevinden van volwassenen zonder partner minder groot is. Zo is de levensverwachting van mensen zonder partner lager (Ren, 1997) en komen gevoelens van eenzaamheid meer voor bij mensen die niet met een partner samenwonen (Dykstra en De Jong Gierveld, 2004).

In de analyses maken we onderscheid tussen degenen die de latrelatie als tijdelijk ervaren en in de toekomst met hun partner willen samenwonen en degenen die ook voor de toekomst een voorkeur hebben om te blijven latten. Deze twee groepen kijken anders tegen de latrelatie aan. Uit eerder onderzoek weten we bovendien dat zij op enkele achtergrondkenmerken verschillen (De Jong Gierveld en Latten, 2008). In paragraaf 2 gaan we hier verder op in. Vervolgens beschrijven we de data en methode, en presenteren we de resultaten. Het geheel wordt geëindigd met een korte conclusie.

2. Latrelaties en kenmerken van latters

Tijdelijk en blijvend latten

De latrelatie is geen nieuw verschijnsel. De term duikt voor het eerst op in 1978 in een artikel in de Haagse Post van Michel Berkiel. Rond die tijd ontstond er ook buiten Nederland aandacht voor dit soort relaties. Gerstel en Gross, bijvoorbeeld, onderzochten in 1982 de trend naar meer *commuter marriages*, huwelijken waarbij beide partners niet samenwonen, veelal omdat hun banen ver uit elkaar liggen. De situatie dat twee jongeren hun latrelatie gebruiken als een tussenstap naar een samenwoonrelatie is zelfs al vóór de jaren zeventig niet ongebruikelijk (Duncan en Philips, 2010; Latten, 2004). Een recentere ontwikkeling is de bewuste keuze om apart te wonen vanwege de autonomie die dit biedt (Levin, 2004; Duncan en Philips, 2010; Strohm, Seltzer, Cochran en Mays, 2009).

Er kunnen dus verschillende redenen zijn om een latrelatie te hebben. Voor sommigen is de latrelatie een tijdelijke fase om de partner beter te leren kennen voordat ze gaan samenwonen of trouwen. Anderen latten vooral uit praktische overwegingen, en voor weer anderen is een latrelatie ook de gewenste relatievorm (Duncan en Philips, 2010; Duncan, Carter en Philips, 2013). Daarom wordt in onderzoek naar latten vaak onderscheid gemaakt tussen verschillende soorten latters. Sommige onderzoekers rekenen daarbij iedereen die een partner heeft en daar niet mee samenwoont tot de latters, maar maken daarbinnen wel onderscheid tussen soorten latters (Liefbroer, Poortman en Seltzer, 2015). Anderen hanteren een engere definitie en beperken de latters tot diegenen voor wie de latrelatie de gewenste relatievorm op de langere termijn is (De Jong Gierveld en Latten, 2008). Jongeren voor wie de latrelatie een overgangperiode is naar samenwonen worden dan niet tot de latters gerekend.

Aangezien deze onderzoeken hebben uitgewezen dat degenen die willen blijven latten verschillen van degenen voor wie de latrelatie een tijdelijke fase is, en omdat beide groepen wezenlijk anders tegen hun latrelatie aankijken, kiezen we ervoor om dit onderscheid in deze bijdrage ook te maken. Waar mogelijk wordt apart gerapporteerd over tijdelijke en blijvende latters. Daarbij zijn tijdelijke latters diegenen die in het Onderzoek Gezinsvorming hebben aangegeven in de toekomst met hun huidige partner te willen trouwen of samenwonen. De blijvende latters zijn degenen die niet willen samenwonen of trouwen maar met hun partner willen blijven latten.

Trends in latten

In de afgelopen decennia is er veel veranderd in de vorming van partnerrelaties: minder mensen trouwen, meer mensen wonen ongehuwd samen, meer mensen trouwen op een latere leeftijd en meer mensen scheiden. Deze veranderingen worden meestal gezien als uitvloeisel van de Tweede Demografische Transitie (Lesthaeghe, 1995). Tijdens deze periode, die halverwege de jaren zestig begint, werd het gangbare levensloopmodel vervangen door een keuzelevensloopmodel: niet langer volgden mensen het gebruikelijke pad waarbij ze thuis bleven wonen tot aan het huwelijk en ze daarna meteen aan kinderen begonnen. In plaats daarvan gingen jongeren steeds vaker eerst zelfstandig wonen, stelden zij het huwelijk uit of zelfs af en begonnen steeds later aan kinderen. Men spreekt ook wel van individualisering. De latrelatie wordt in die context soms gezien als uiterste vorm individualisering, omdat partners

wel een relatie hebben, maar tegelijkertijd hun situatie als alleenstaande handhaven (Latten, 2004). Sinds het eind van de jaren zeventig heeft latten, net als ongehuwd samenwonen, aan betekenis gewonnen (De Jong Gierveld, 2004; Levin, 2004). Hier gaan we na of de populariteit van deze relatievorm ook in de afgelopen tien jaar is toegenomen.

Een latrelatie hoeft overigens niet altijd een teken van individualisering te zijn. Er kunnen ook praktische redenen zijn om voor een latrelatie te kiezen of misschien zijn er omstandigheden waardoor samenwonen lastig is. Om na te gaan in hoeverre dit het geval is, kijken we in dit artikel ook naar de redenen dat mensen voor een latrelatie kiezen en gaan we na of deze keus al dan niet wordt ingegeven door omstandigheden en niet door een streven naar autonomie.

Kenmerken van latters

Over latters is al het een en ander bekend. Zij zijn relatief jong, jonger dan samenwoners en gehuwden. Dit gaat echter vooral op voor de tijdelijke latters. Jongeren zijn nog bezig met het ontdekken van hun relatie en zijn nog niet toe aan samenwonen (Liefbroer et al., 2015). Bovendien volgen veel jongeren nog een opleiding, en dat gaat meestal niet samen met een samenwoonrelatie (Te Riele en Harmsen, 2015). Blijvende latters daarentegen zijn juist relatief oud (De Jong Gierveld en Latten, 2008). Dat deze groep vaak al een relatie achter de rug heeft, met soms ook kinderen uit een eerdere relatie, hangt hiermee samen.

Liefbroer et al. (2015) laten zien dat mannen vaker een latrelatie hebben dan vrouwen. Gaat het om een blijvende latrelatie, dan zijn vrouwen in de meerderheid (De Jong Gierveld en Latten, 2008). Dat kinderen uit een voorgaande relatie meestal bij de moeder in huis wonen, kan hierbij een rol spelen. Samenwonen met een nieuwe partner wordt daardoor complexer. Daarnaast zou alimentatie een rol kunnen spelen: alleenstaande moeders zullen die niet meer krijgen als ze met een andere partner gaan samenwonen. Maar wellicht speelt ook mee dat vrouwen meer voordeel halen uit een latrelatie omdat het hen helpt in hun strijd naar meer gelijkheid (Levin, 2004).

Naar andere kenmerken is het beeld minder eenduidig. Zo lijkt opleidingsniveau er niet of maar beperkt toe te doen. Toch kan verwacht worden dat hoog opgeleiden vaker voor een latrelatie kiezen, omdat zij doorgaans modernere opvattingen hebben dan laag opgeleiden (Glenn & Weaver, 1979). Ook religiositeit speelt geen duidelijke rol. Zo vinden De Jong Gierveld en Latten (2008) een kleiner aandeel weinig frequente kerkbezoekers onder de blijvende latters dan onder alleenstaanden, maar is er geen verschil tussen degenen die na enkele jaren nog steeds latten en degenen die na verloop van tijd toch zijn gaan samenwonen. Wel is bekend dat gelovigen vaker voor het huwelijk kiezen (De Graaf en Loozen, 2009).

De sociaal-economische positie lijkt wel een rol te spelen bij de beslissing om te latten. Uit het onderzoek van Liefbroer et al. (2015) komt naar voren dat mensen met een lager inkomen vaker voor een latrelatie kiezen en dat zij die keuze vaker om praktische redenen maken. Een reden zou kunnen zijn dat samenwonen kosten met zich meebrengt: er moet wellicht een nieuw huis worden gevonden en ingericht. Daarnaast kan samenwonen tot een lager gezamenlijk inkomen leiden, bijvoorbeeld doordat er geen recht meer is op alimentatie of een uitkering, of doordat twee individuele uitkeringen worden omgezet naar een gezamenlijke uitkering. Tot slot kan iemand met een laag inkomen minder aantrekkelijk zijn voor een partner (Oppenheimer, 1988). Die heeft dan mogelijk een voorkeur voor een voorzichtigere relatievorm, zoals de latrelatie.

In dit artikel gaan we na in hoeverre we het beeld van de latter kunnen aanvullen en kunnen bevestigen. Ook gaan we na of het beeld van de latter in de afgelopen tien jaar voor Nederland is veranderd.

3. Methode

3.1 Data

Er is gebruik gemaakt van het Onderzoek Gezinsvorming (OG) van 2003, 2008 en 2013. Het OG heeft als doel het verzamelen van informatie over het verloop van de relatie- en gezinsvorming in Nederland. Het onderzoek wordt om de vijf jaar uitgevoerd. Respondenten zijn via een tweetrapsstreekproef aangewezen; eerst werden aselekt gemeenten getrokken, en vervolgens personen uit de geselecteerde gemeenten.

In 2013 behelst de steekproef mannen en vrouwen van 18 tot en met 79 jaar, geboren in de periode 1934–1995, in 2008 ging het om mannen en vrouwen van 18 tot en met 62 jaar, geboren in de periode 1945–1989 en in 2003 om mannen en vrouwen van 18 tot en met 62 jaar, geboren in de periode 1940–1984. De respons was 57 procent in 2013 (10 255 personen). De respons was 60 procent in 2008 (7 811 personen) en 57,3 procent in 2003 (8 145 personen). Er is gebruik gemaakt van weging om te corrigeren voor selectiviteit in de respons.¹⁾

Voor dit onderzoek zijn alleen mensen tot en met 62 jaar meegenomen, zodat de doel-populatie in alle drie de jaren gelijk is. Wanneer de respondent een thuiswonend kind is, wordt deze ook niet meegenomen in de analyses. De reden daarvoor is dat een latrelatie voor de meeste thuiswonende kinderen niet dezelfde mate van zelfstandigheid biedt als voor personen die een eigen huishouden voeren.

3.2 Variabelen

Relatiesoort

Wie de blijvende en tijdelijke latters zijn, is bepaald door aan respondenten te vragen of zij een vaste partner buiten het huishouden hebben en of zij daar in de toekomst mee willen samenwonen of trouwen, of dat ze dit niet willen en de voorkeur geven aan een latrelatie. Degenen voor wie de latrelatie niet de uiteindelijke gewenste relatievorm is, worden tijdelijke latters genoemd, degenen die ook in de toekomst willen blijven latten, worden blijvende latters genoemd. De indeling in latrelaties is dus gebaseerd op het oordeel van de respondent zelf.

Naast latters onderscheiden we ook gehuwden en samenwonenden. Dit zijn degenen die bij de inventarisatie van het huishouden ook een partner hebben opgegeven. Daarbij is gevraagd of zij met die partner getrouwd zijn. Is dit het geval, dan worden zij tot de gehuwden

¹⁾ Het weegmodel bevat de variabelen geslacht, leeftijd, gerealiseerd kindertal, burgerlijke staat, geboorteland, indeling in provincies plus vier grote steden, en stedelijkheidsgraad. De gewichten zijn bepaald volgens de gegeneraliseerde regressiemethode.

gerekend, zo niet dan worden zij samenwonenden genoemd. Degenen die geen partner zeggen te hebben zijn tot de alleenstaanden gerekend.

Kenmerken van latters

Meegenomen zijn de leeftijd op het moment van de enquête, het geslacht, het werk en het hoogst behaalde opleidingsniveau. Dit is ingedeeld in drie niveaus: laag, middelbaar en hoog. Voor religie zijn dummyvariabelen gemaakt die aangeven of de respondent geen geloof aanhangt, katholiek, protestants, islamitisch is of een ander geloof heeft. Ook is gevraagd hoe vaak zij naar de kerk of een andere levensbeschouwelijke bijeenkomst gaan.

Redenen voor de latrelatie

Aan de blijvende latters is gevraagd waarom ze een latrelatie prefereren boven samenwonen. Dit kan zijn omdat de respondent een slechte ervaring heeft met samenwonen, zijn of haar vrijheid wil behouden, omdat er eigen kinderen of kinderen van de partner zijn, of om een andere reden.

Om na te gaan of er praktische redenen zijn om te latten, is gevraagd of de respondent verwacht binnen drie jaar samen te kunnen wonen: kan hij of zij zich dat binnen drie jaar financieel veroorloven, binnen drie jaar over een geschikte woning beschikken en is hij of zij daar gezond genoeg voor? Ook is gevraagd naar de sociale druk die de latter ervaart om samen te wonen. Er is gevraagd of de meerderheid van de vrienden vindt dat de respondent binnen drie jaar moet samenwonen en of de ouders van de latters dat vinden. Ook is gevraagd of de partner naar de mening van de respondent verwacht binnen drie jaar samen te wonen. Tot slot is gekeken hoe vaak latters elkaar zien en hoe groot de afstand is tussen de woning van de respondent en die van zijn of haar partner. Om deze afstand vast te stellen is gevraagd hoe lang zij moeten reizen om elkaar te zien.

Aan de hand van vragen over voorgaande huwelijken en samenwoonrelaties is afgeleid of de respondent een scheiding heeft meegemaakt, en is bepaald of het contact met de ex goed of slecht is. Ook is gevraagd of respondenten kinderen hebben en of zij in hun jeugd een scheiding van de ouders hebben meegemaakt.

Stabiliteit van de relatie en eenzaamheid

Aan degenen met een relatie, dus ook de gehuwden en samenwonenden, is gevraagd of zij de afgelopen 12 maanden (gerekend van het moment van enquête) hebben nagedacht over het verbreken van de relatie. Daarnaast zijn in het onderzoek stellingen opgenomen over de ervaren eenzaamheid. Alle respondenten konden aangeven of een stelling op hen van toepassing was, min of meer van toepassing was, of niet van toepassing was.

3.3 Analyses

Er is gekeken naar de omvang van en de trend in latrelaties, naar kenmerken van latters ten opzichte van samenwoners en gehuwden, naar redenen om te latten en naar de mogelijkheid om te kunnen samenwonen. Met behulp van Chi-kwadraat toetsen en T-toetsen is nagegaan of gevonden verschillen significant zijn. Alleen als dit het geval is, worden verschillen in de tekst gerapporteerd. Met multivariate analyses is bovendien onderzocht of verschillen blijven bestaan als gecontroleerd wordt voor achtergrondkenmerken zoals leeftijd, geslacht en opleidingsniveau.

Daarnaast is gebruik gemaakt van multinomiale logistische regressies-analyse. Dit is een regressie waarbij de afhankelijke variabele categorisch is en uit meer dan twee categorieën bestaat. In ons geval zijn dat gehuwden, samenwonenden, alleenstaanden en blijvende en tijdelijke latters. Bepaald wordt hoe waarschijnlijk het is dat iemand tot een van deze categorieën behoort ten opzichte van de kans om tot de referentiecategorie te behoren, gegeven een aantal achtergrondkenmerken. Hier zijn zowel blijvende als tijdelijke latters als referentiecategorie gebruikt zodat de effecten van de achtergrondkenmerken op de kans op zowel een blijvende als een tijdelijke latrelatie vastgesteld kunnen worden. In de tabellen worden deze kansen weergegeven met behulp van odds ratios. Een odds ratio groter dan 1 geeft de mate waarin er een grotere kans is om tot een groep te horen ten opzichte van de referentiecategorie (bijvoorbeeld om gehuwd te zijn ten opzichte van een blijvende latter te zijn), een odds ratio lager dan 1 geeft de mate waarin deze kans kleiner is.

Vanwege het kleine aantal respondenten met een latrelatie, zijn de waarnemingen in de multinomiale logistische regressies over de jaren 2003, 2008 en 2013 samengenomen. Daartoe is eerst nagegaan of gehuwden, samenwoners, latters en alleenstaanden in alle jaren op dezelfde manier van elkaar verschillen. Dit bleek voor vrijwel alle achtergrondvariabelen het geval. Met name voor gehuwden, samenwonenden en alleenstaanden zijn de patronen in alle jaren vergelijkbaar. Bij tijdelijke en vooral blijvende latters zijn de uitkomsten wat minder stabiel. Dit heeft te maken met de kleine aantallen.

De analyses van de redenen om te latten, de mogelijkheden om te kunnen samenwonen, en de druk uit de sociale omgeving worden op data van het jaar 2013 uitgevoerd. De reden daarvoor is dat veel van deze variabelen alleen voor dat jaar beschikbaar zijn. In sommige gevallen zijn extra analyses gedaan naar inkomen en uitkeringen. Ook deze gegevens zijn alleen beschikbaar voor 2013.

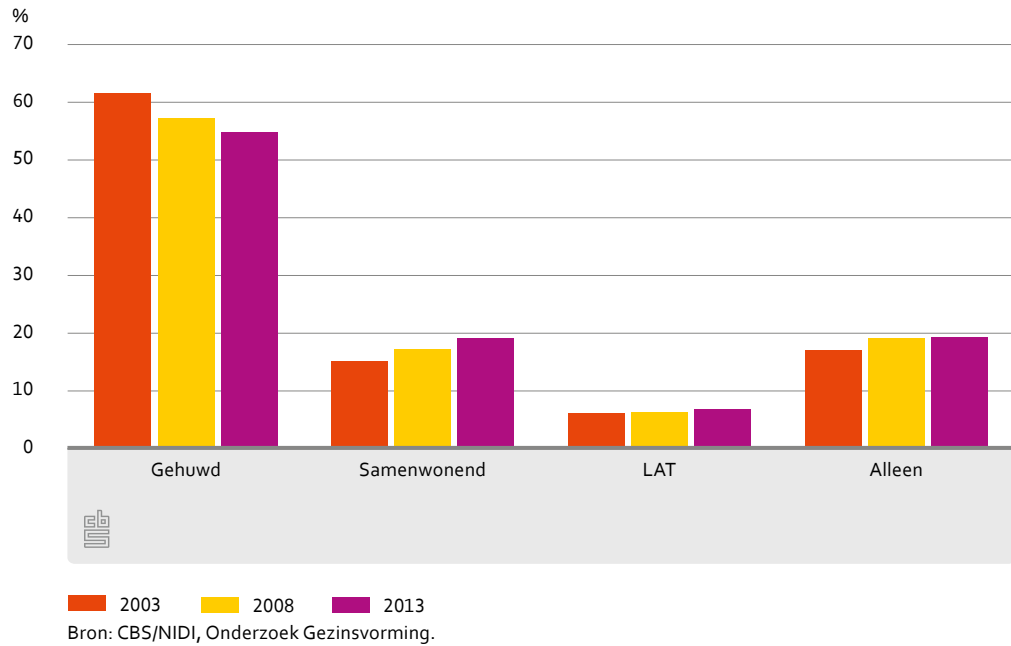
4. Resultaten

4.1 Omvang en trend

In 1970 was bijna 80 procent van de Nederlandse bevolking tussen de 20 en 69 jaar gehuwd, in 2003 was dit percentage al gedaald naar bijna 60 procent (Latten, 2004) en in 2014 was 52 procent getrouwd. Daar zijn andere relatievormen voor in de plaats gekomen, zoals de samenwoonrelatie en de latrelatie. De latrelatie komt echter ook in 2013 nog relatief weinig voor (figuur 4.1.1): 7 procent van de 18- tot 63-jarigen die niet meer bij hun ouder thuis wonen had een dergelijke relatie. Dit komt overeen met een aantal van tussen de 550 en 650 duizend personen.

Het aandeel latters is in de afgelopen tien jaar nauwelijks veranderd. Zowel in 2003, 2008 en 2013 had rond de 7 procent een latrelatie. Wanneer we echter de alleenstaanden buiten beschouwing laten en alleen kijken naar degen die een relatie hebben, dan is er wel sprake van een lichte toename: had in 2003 nog ruim 7 procent van de 18- tot 63-jarigen met een partner een latrelatie, in 2013 was dat ruim 8 procent.

4.1.1 Relatievormen in 2003, 2008 en 2013

Een deel van de latters wil in de toekomst blijven latten, terwijl andere hun latrelatie als een tijdelijke situatie zien. Tussen 2003 en 2013 is er vrijwel niets veranderd in de verdeling van deze blijvende en tijdelijke latters. Van alle latters wilde zowel in 2003 als in 2013 bijna een kwart in de toekomst blijven latten en iets meer dan driekwart wilde uiteindelijk gehuwd of ongehuwd samenwonen. Er is dus ook geen toename van het aandeel voor wie de latrelatie ook de gewenste relatievorm is.

Al met al heeft latten in de afgelopen tien jaar niet duidelijk aan populariteit gewonnen. Dit blijkt ook als gekeken wordt naar degenen die nu nog geen relatie hebben maar in de toekomst wel een relatie zouden willen. Het aandeel dat dan een voorkeur heeft voor een latrelatie, is in de periode 2003–2013 stabiel gebleven. Bijna 30 procent van de alleenstaanden wil het liefst een latrelatie.

4.2 Wie zijn de latters?

Staat 1 in de bijlage geeft een beschrijving van de blijvende en tijdelijke latters naar verschillende achtergrondkenmerken. Zij worden daarin vergeleken met gehuwden, samenwonenden en alleenstaanden. De resultaten voor de multinomiale regressie met tijdelijke latters als referentiecategorie zijn terug te vinden in tabel 4.2.1, die met blijvende latters als referentiecategorie staan in tabel 4.2.2.

Leeftijd

De blijvende latters zijn gemiddeld ouder dan de tijdelijke latters, met 44,9 jaar tegenover 32,5 jaar. Blijvende latters lijken qua leeftijd op gehuwden, die gemiddeld 46 jaar zijn. Samenwonenden zijn wat jonger, maar met gemiddeld 36 jaar niet zo jong als de tijdelijke latters. Dat tijdelijke latters relatief jong zijn, past in het beeld van de jongere die een

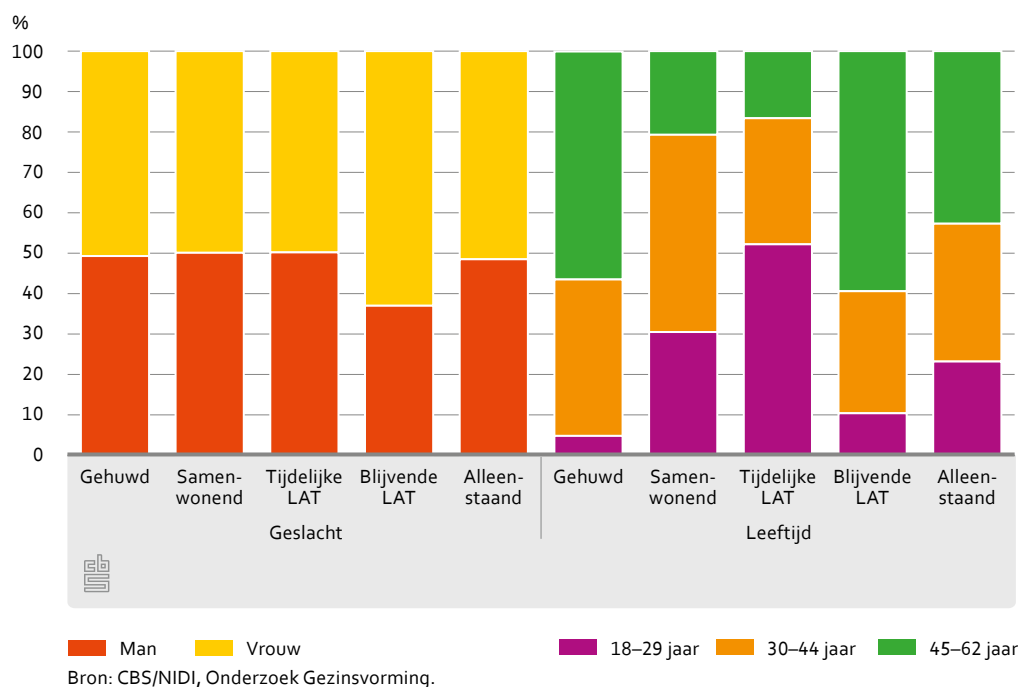

latrelatie heeft als voorbereiding op een samenwoonrelatie of een huwelijk. De leeftijd van blijvende latters past juist bij personen die wat ouder zijn en relatief vaak al een relatie achter de rug hebben. Alleenstaanden zijn gemiddeld 41 jaar.

Geslacht

Onder de blijvende latters is het aandeel vrouwen relatief hoog. Meer dan 60 procent van hen is vrouw. Dit komt overeen met de bevindingen van De Jong Gierveld en Latten (2008), die ook al constateerden dat vooral wat oudere vrouwen niet meer willen samenwonen. Hoewel tijdelijke latrelaties ongeveer even vaak voorkomen bij mannen als bij vrouwen, wordt bij de multivariate analyses duidelijk dat mannen hier oververtegenwoordigd zijn. Aangezien tijdelijke latrelaties vaker voorkomen dan blijvende latrelaties, kan de oververtegenwoordiging van mannen bij tijdelijke latrelaties verklaren waarom Liefbroer et al. (2015) vonden dat vooral mannen een latrelatie hadden.

4.2.1 Type relatie naar leeftijd en geslacht, 2003/2008/2013

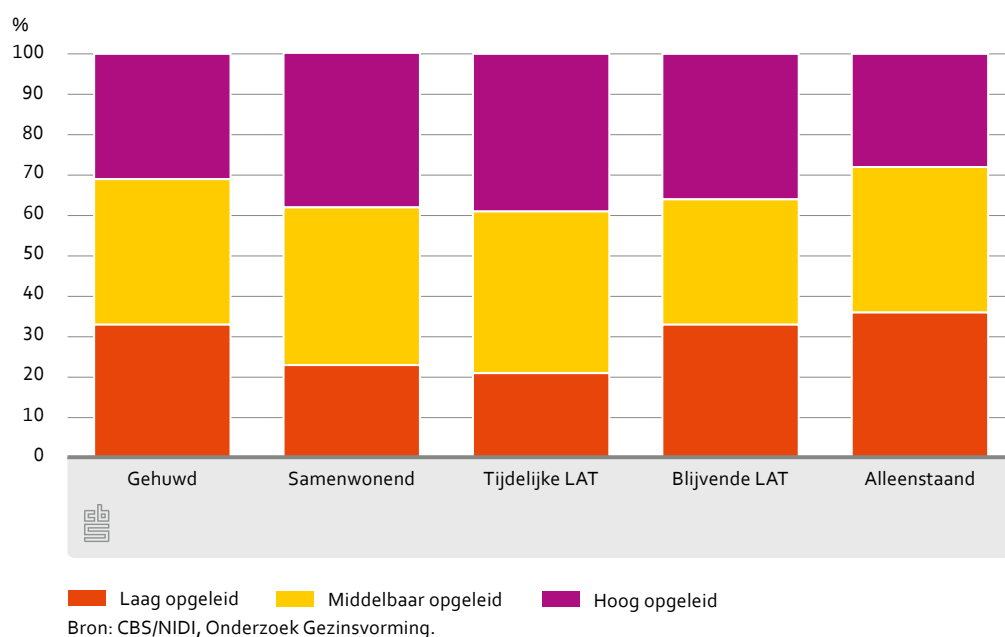
De oververtegenwoordiging van mannen in tijdelijke latrelaties is minder groot dan de oververtegenwoordiging van vrouwen in blijvende latrelaties. Dit is op het eerste gezicht vreemd, aangezien er in de onderzochte leeftijdsgroepen ongeveer net zo veel mannen als vrouwen zijn. Hier zijn een paar verklaringen voor. Zo kunnen mannen en vrouwen het contact met een ander verschillend benoemen en daar andere verwachtingen van hebben. Als een man en een vrouw af en toe met elkaar afspreken en de vrouw noemt dit een latrelatie terwijl de man dit daten noemt, zou de vrouw als latter naar voren komen en de man als alleenstaande. Ook zou het kunnen dat mannen met een latrelatie vaker een voorkeur hebben om samen te wonen dan vrouwen. Een andere verklaring is het leeftijdsverschil in relaties tussen mannen en vrouwen. Mannen zijn over het algemeen ouder dan hun vrouwelijke partner. Aangezien hier een leeftijdsgrens van 62 jaar gehanteerd wordt,

kan het zijn dat vrouwen jonger dan 63 jaar een latrelatie hebben met een man die ouder is dan 62 en dat die man buiten de analyses valt. Ten slotte kan het verschil in de omvang van de groepen tijdelijke en blijvende latrelaties een rol spelen. Blijvende latrelaties komen veel minder vaak voor dan tijdelijke latrelaties. Daardoor kunnen kleine verschillen in absolute aantallen leiden tot grote verschillen in de relatieve aantallen.

Opleiding

Van de tijdelijke latters is 39 procent hoogopgeleid. Daarmee zijn zij de hoogst opgeleide groep. In de multivariate analyses blijkt ook dat hoogopgeleiden een grotere kans hebben om een tijdelijke latrelatie te hebben dan om gehuwd, samenwonend of alleenstaand te zijn. Voor de tijdelijke latters wordt de verwachting dus bevestigd dat hoger opgeleiden relatief vaak kiezen voor een moderne relatievorm als latten. Zij willen echter niet blijven latten. Van degenen die dat wel willen, is 36 procent hoogopgeleid, geen groter aandeel dan onder gehuwden, samenwonenden of tijdelijke latters. Mogelijk komt dit doordat er zich onder de blijvende latters ook relatief veel laagopgeleiden bevinden. Voor hen zouden praktische overwegingen een reden kunnen zijn om te latten. Laagopgeleiden hebben bijvoorbeeld relatief vaak een laag inkomen: uit gegevens over 2013 blijkt dat bijna 44 procent van de laagopgeleide blijvende latters in het laagste inkomenskwartiel zit. Voor hen is samenwonen misschien te duur.

4.2.2 Type relatie naar opleidingsniveau, 2003/2008/2013

Religie

Staat 1 en de multivariate analyses wijzen uit dat het aandeel gelovigen vooral groot is onder gehuwden en dat er verder weinig verschillen zijn in gelovigheid tussen samenwonenden, tijdelijke of blijvende latters en alleenstaanden. Zowel blijvende als tijdelijke latters zijn minder vaak katholiek, protestants en islamitisch dan gehuwden en gaan minder vaak naar de kerk. Samenwonenden gaan het minst van alle groepen naar de kerk. Het is dus niet zo dat degenen die niet gelovig zijn vaker een voorkeur hebben voor een latrelatie dan degenen die wel gelovig zijn. Wel kiezen zij in het algemeen vaker voor minder traditionele relatievormen dan het huwelijk.

Werk

Zowel tijdelijke als blijvende latters hebben vaker geen werk dan gehuwden en samenwonenden. Van de gehuwden heeft bijna 75 procent een baan en van de samenwonenden 86 procent. Van de blijvende latters is dat slechts 68 procent en van de tijdelijke latters 71 procent. Het laagst is het percentage werkenden onder alleenstaanden, namelijk

4.2.1 Multinomiale logistische regressie van gehuwden, samenwonenden, blijvende latters en alleenstaanden t.o.v. tijdelijke latters naar achtergrondvariabelen, 2003/2008/2013

Tijdelijke latters ten opzichte van:

	Gehuwd	Samenwonend	Blijvende latters	Alleenstaand
Odds ratio				
Man	0,746 ⁴⁾	0,839 ³⁾	0,483 ⁴⁾	0,833 ³⁾
Leeftijd	1,666 ⁴⁾	1,259 ⁴⁾	1,490 ⁴⁾	1,184 ⁴⁾
Leeftijd kwadraat	0,995 ⁴⁾	0,997 ⁴⁾	0,996 ⁴⁾	0,999 ⁴⁾
Heeft werk	1,185	1,949 ⁴⁾	0,910	0,822
Middelbaar opleidingsniveau ¹⁾	0,982	0,937	0,871	0,747 ⁴⁾
Hoog opleidingsniveau	0,637 ⁴⁾	0,749 ³⁾	0,722	0,481 ⁴⁾
Katholiek ²⁾	1,330 ⁴⁾	1,012	0,753	0,871
Protestant	1,588 ⁴⁾	0,999	0,645	0,998
Moslim	4,533 ⁴⁾	1,091	2,020	2,652 ⁴⁾
Ander geloof	0,804	0,971	0,944	1,083
Kerkbezoek (oplopend)	1,341 ⁴⁾	0,73 ⁴⁾	0,977	1,157 ⁴⁾
N	12 129	3 586	315	3 838

¹⁾ De referentiecategorie is laag opleidingsniveau.

²⁾ De referentiecategorie is niet gelovig.

³⁾ p<0,05

⁴⁾ p< 0,01

Bron: CBS/NIDI, Onderzoek Gezinsvorming.

4.2.2 Multinomiale logistische regressie van gehuwden, samenwonenden en tijdelijke latters t.o.v. blijvende latters naar achtergrondvariabelen, 2003/2008/2013

Blijvende latters ten opzichte van:

	Gehuwd	Samenwonend	tijdelijke latters	Alleenstaand
Odds ratio				
Man	1,550 ⁴⁾	1,743 ⁴⁾	2,082 ⁴⁾	1,733 ⁴⁾
Leeftijd	1,131 ³⁾	0,852 ⁴⁾	0,675 ⁴⁾	0,794 ⁴⁾
Leeftijd kwadraat	0,999 ³⁾	1,001	1,004 ⁴⁾	1,002 ⁴⁾
Heeft werk	1,168	2,008 ⁴⁾	1,041	0,904
Middelbaar opleidingsniveau ¹⁾	1,092	1,054	1,129	0,859
Hoog opleidingsniveau	0,833	0,998	1,345	0,669 ³⁾
Katholiek ²⁾	1,764 ⁴⁾	1,344	1,325	1,151
Protestant	2,445 ⁴⁾	1,544	1,544	1,544
Moslim	2,499	0,580	0,526	1,331
Overig geloof	0,886	1,057	1,083	1,146
Kerkbezoek (oplopend)	1,361 ⁴⁾	0,743 ⁴⁾	1,019	1,186
N	12 129	3 586	936	3 838

¹⁾ De referentiecategorie is laag opleidingsniveau.

²⁾ De referentiecategorie is niet gelovig.

³⁾ p<0,05

⁴⁾ p< 0,01

Bron: CBS/NIDI, Onderzoek Gezinsvorming.

65 procent. Ook uit de multivariate analyses blijkt dat latters minder vaak werken dan gehuwden en samenwonenden. Dat tijdelijke latters vaak nog studeren, lijkt hier een rol te spelen. Blijvende latters zeggen juist relatief vaak dat zij al gepensioneerd zijn.

4.3 Redenen om te latten

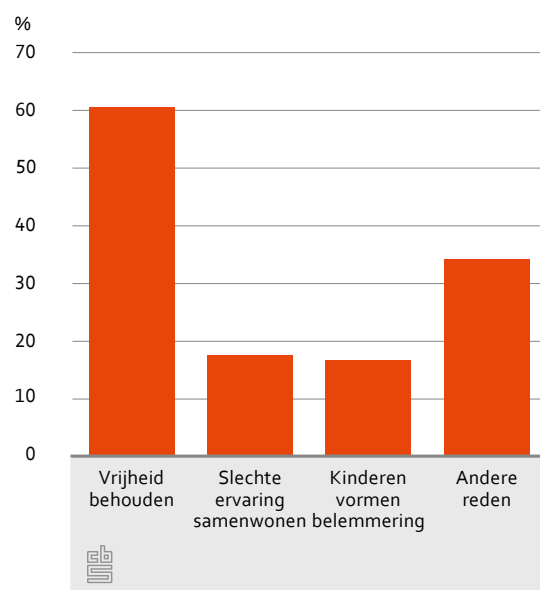
Er kunnen verschillende redenen zijn om de voorkeur te geven aan een latrelatie. Dit kan zijn uit overtuiging of om vrijheid te behouden. Aan de andere kant kunnen er ook praktische bezwaren zitten aan samenwonen of kan er sprake zijn van andere belemmeringen. Het kan bijvoorbeeld zijn dat partners ver van elkaar werken of hun sociale netwerk in een andere plaats hebben, er kunnen kinderen zijn uit een eerdere relatie, het kan moeilijk zijn om een geschikte woning te vinden of er zijn financiële omstandigheden die samenwonen minder aantrekkelijk maken (Liefbroer et al., 2015).

4.3.1 Vrijheid meest genoemde reden om te blijven latten

Om na te gaan of degenen die willen blijven latten dit doen uit overtuiging of om andere redenen, is aan deze groep gevraagd waarom zij een voorkeur hebben voor een latrelatie. In 2013 is de meest genoemde reden het behouden van de vrijheid (figuur 4.3.1). Voor een groot deel van de blijvende latters, 60 procent, is autonomie dus een belangrijke overweging. Of de groep die om deze reden wil blijven latten is toe- of afgenomen, is vanwege wijzigingen in de vraagstelling niet goed vast te stellen. In eerdere jaren kon maar één reden genoemd worden, in 2013 kon meer dan één reden gegeven worden. Ook in eerdere jaren gaf zo'n 60 procent behoud van vrijheid als belangrijkste reden. Het lijkt er daarom op dat het aandeel dat lat vanwege de autonomie in elk geval niet is toegenomen.

De categorie 'andere redenen' wordt daarna het vaakst gekozen. Hier worden uiteenlopende redenen genoemd, die niet goed in één categorieën zijn in te delen. Antwoorden die veel naar voren kwamen, waren: 'Nog niet aan toe', 'geen behoefte aan', 'al te lang alleen',

4.3.1 Redenen voor blijvende latters om te willen latten, 2013

Bron: CBS/NIDI, Onderzoek Gezinsvorming.

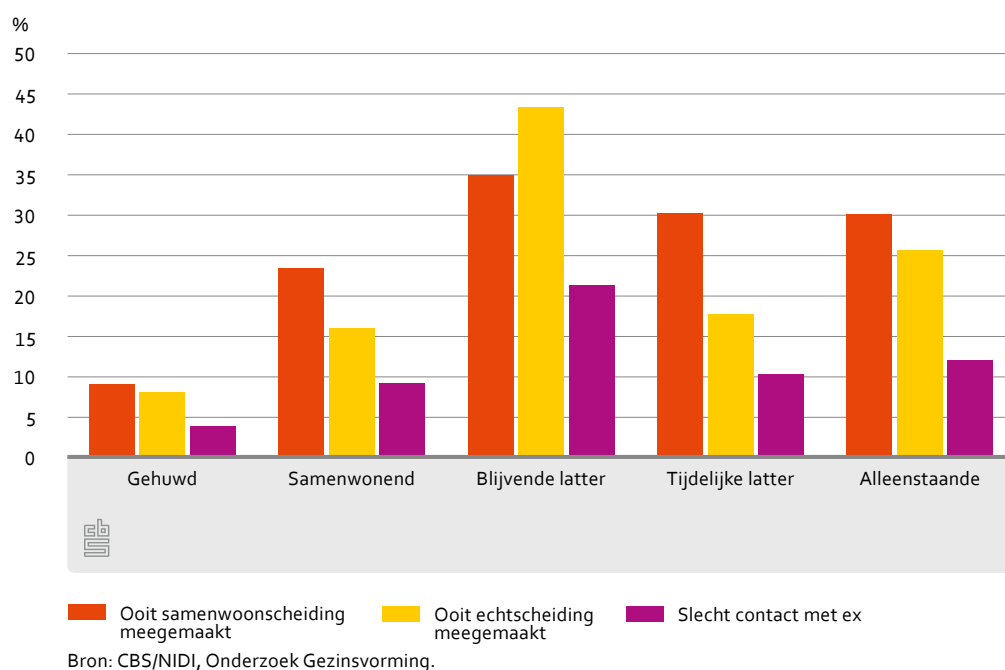
‘praktische redenen (bijvoorbeeld hoogte uitkering)’. Minder vaak worden slechte ervaringen in een eerdere samenwoonrelatie of kinderen als reden genoemd. Niettemin spelen deze redenen elk voor bijna een vijfde van de latters een rol bij de keuze voor de latrelatie.

4.3.2 Kinderen en scheiding

Het meemaken van een scheiding en de aanwezigheid van kinderen hangt dus samen met de keus om te blijven latten. Inderdaad hebben blijvende latters relatief vaak kinderen in vergelijking met tijdelijke latters en alleenstaanden. Ruim de helft, 55 procent, heeft kinderen, bijna drie op de tien hebben kinderen thuis. Van de tijdelijke latters is dat een kwart en zo’n 15 procent (staat 1).

Ook hebben blijvende latters vaker dan tijdelijke latters en alleenstaanden een echtscheiding of samenwoonscheiding meegemaakt, en is het contact met de ex vaker slecht (figuur 4.3.2). Zo heeft van de blijvende latters ruim 40 procent ooit een echtscheiding meegemaakt, tegenover bijna 20 procent van de tijdelijke latters en een kwart van de alleenstaanden. De verschillen zijn minder groot als het gaat om een samenwoonscheiding. Uit multivariate analyses waarbij gecontroleerd is voor achtergrondkenmerken en de kwaliteit van het contact met de ex, blijkt dat degenen die gescheiden zijn relatief vaak voor een blijvende latrelatie kiezen. Maar ook onder tijdelijke latters is het aandeel dat gescheiden is groter dan onder gehuwden en samenwonenden. Dit betekent dus dat mensen na een scheiding ook bij een goed of redelijk contact met de ex vaker een latrelatie hebben, en dat een relatief onproblematiese scheiding ook consequenties kan hebben voor toekomstige relaties. Aan de andere kant zorgt een slecht contact met de ex ervoor dat, bovenop het effect van de samenwoon- of echtscheiding, er een grotere kans is op een blijvende latrelatie dan op een huwelijk.

4.3.2 Relatiehistorie van gehuwden, samenwonenden, alleenstaanden, blijvende en tijdelijke latters, 2003/2008/2013

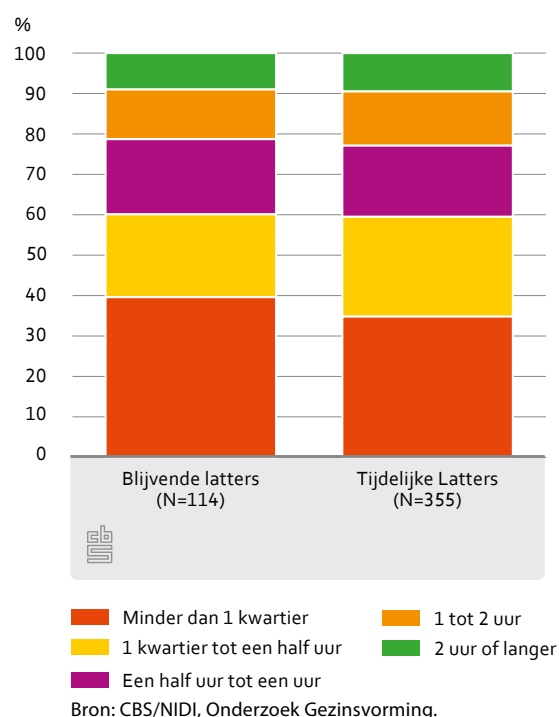
Behalve een eigen scheiding, kan ook het meemaken van een scheiding van de ouders invloed hebben op iemands toekomstige relaties. Door de scheiding van de ouders kunnen kinderen bijvoorbeeld het idee krijgen dat het samenwonen met een partner niet werkt. Zo laat Spruijt (1993) zien dat kinderen van gescheiden ouders positiever denken over latrelaties. Volgens Bosch et al. (1994) hebben kinderen van gescheiden ouders minder kans op een langdurige vaste relatie dan kinderen die met beide ouders zijn opgegroeid. Hier blijkt dat degenen die een scheiding van de ouders hebben meegemaakt er vooral minder vaak voor kiezen om te trouwen. Terwijl iets meer dan 5 procent van de gehuwden gescheiden ouders heeft, heeft meer dan 15 procent van de samenwonenden, tijdelijke en blijvende latters gescheiden ouders (figuur 4.3.2). De relatie van de ouders lijkt dus van invloed op de relatie van de kinderen. Dat kinderen van gescheiden ouders positiever denken over latrelaties leidt er echter niet toe dat deze kinderen vaker een latrelatie hebben.

4.3.3 Afstand tussen woningen van lat-partners

Een reden om te blijven latten, kan zijn dat de partners ver van elkaar afwonen. Wanneer zij elk hun baan of hun sociale netwerk elders hebben, ligt het minder voor de hand om te gaan samenwonen. Samenwonen zou immers betekenen dat er concessies moeten worden gedaan. In 2013 is gevraagd hoe ver latters van elkaar afwonen en hoe vaak ze elkaar zien. Meer dan 20 procent van de blijvende en tijdelijke latters moet meer dan een uur reizen om naar de partner te gaan. Van zowel de tijdelijke als de blijvende latters woont 60 procent echter op minder dan een half uur afstand van de partner (figuur 4.3.3). De meerderheid woont dus relatief dichtbij zijn of haar partner. Voor hen is de kans klein dat zij hun sociale netwerk kwijtraken of hun baan moeten opgeven om samen te wonen. Dit neemt niet weg dat er andere redenen kunnen zijn om aan de eigen woning of woonomgeving te hechten.

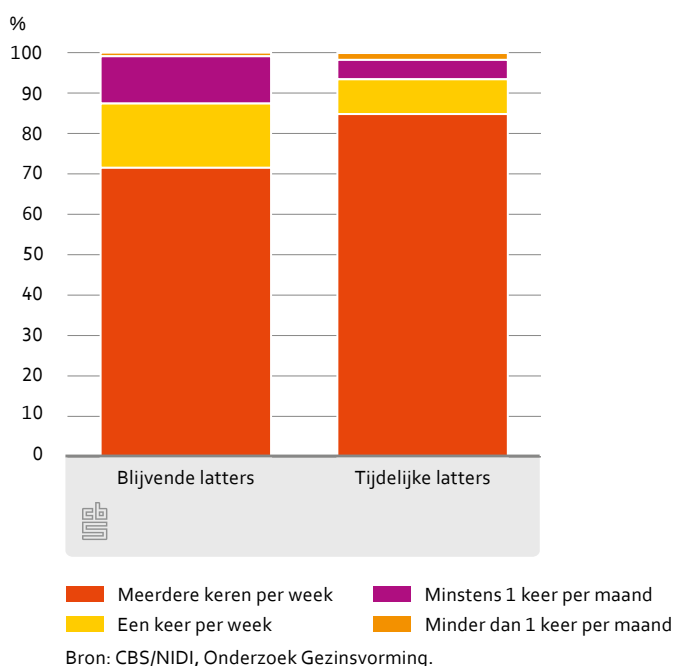
Er zijn vrijwel geen verschillen tussen blijvende en tijdelijke latters in de reistijd naar de partner. Bij de keuze om blijvend of tijdelijk te latten lijkt afstand dus geen grote rol te spelen.

4.3.3 Reistijd naar woning partner voor tijdelijke en blijvende latters, 2013

Voor de meeste latters blijft de afstand tot de partner dus beperkt tot maximaal een half uur reizen. Betekent dit ook dat de meeste latpartners elkaar vaak zien? Het merendeel van de blijvende en tijdelijke latters ziet de partner meerdere keren per week (figuur 4.3.4). Voor meer dan 70 procent van de blijvende latters en meer dan 80 procent van de tijdelijke latters is dit het geval. Minder dan 5 procent van de latters ziet de partner slechts één keer per maand, dit zijn met name degenen die 2 uur of meer moeten reizen om elkaar te zien. De meeste latters hebben dus wel de behoefte om de partner met enige regelmaat te zien. Wel zien blijvende latters elkaar minder vaak dan tijdelijke latters.

4.3.4 Hoe vaak zien tijdelijke en blijvende latters de partner, 2013

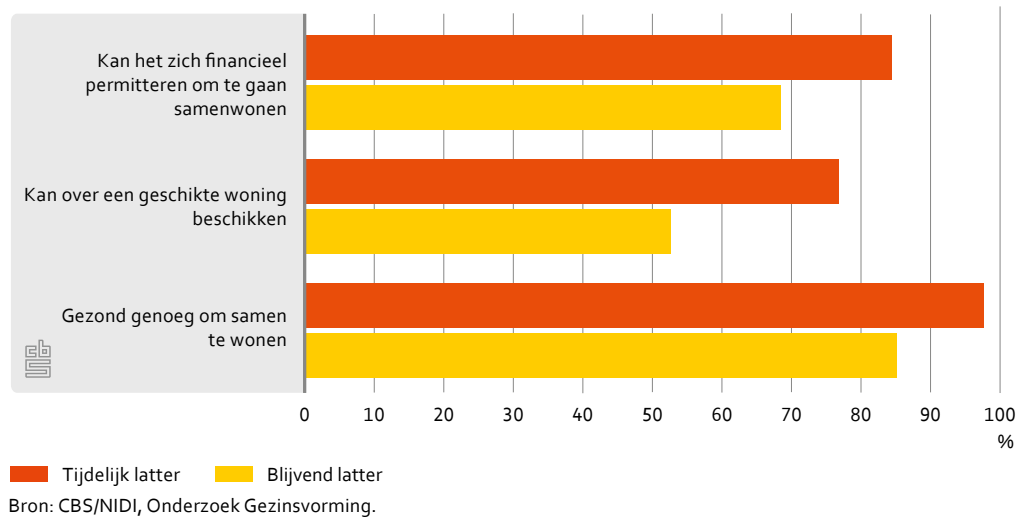

4.3.4 De mogelijkheid hebben om samen te wonen

Behalve de reisafstand kunnen er andere praktische redenen zijn om voor een latrelatie te kiezen. Om hier meer zicht op te krijgen, zijn aan respondenten die niet samenwonen stellingen voorgelegd over de mogelijkheden die zij hebben om binnen drie jaar wél samen te wonen. Er is gevraagd of zij het zich financieel zouden kunnen permitteren om binnen drie jaar samen te wonen, of zij binnen drie jaar over een geschikte woning denken te kunnen beschikken en of zij dan gezond genoeg denken te zijn om samen te kunnen wonen.

De meeste tijdelijke en blijvende latters ervaren geen belemmeringen om samen te wonen (figuur 4.3.5). Een ruime meerderheid is gezond genoeg, kan het zich financieel permitteren en kan over een geschikte woning beschikken. De woning is nog het vaakst een probleem. Blijvende latters ervaren het vaakst belemmeringen. Zij denken vooral minder vaak te kunnen beschikken over een geschikte woning. Ook kunnen zij het zich minder vaak financieel permitteren en zijn ze minder vaak gezond genoeg om samen te wonen dan tijdelijke latters. Het is mogelijk dat deze belemmeringen redenen zijn om te willen blijven latten.

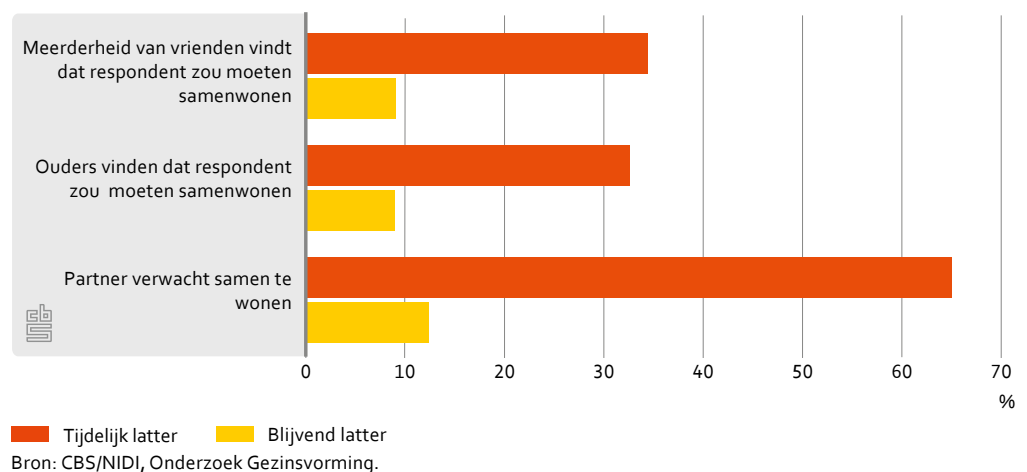
4.3.5 De mogelijkheid om binnen 3 jaar samen te wonen voor blijvende en tijdelijke latters, 2013

4.3.5 Verwachtingen van ouders en vrienden

Naast belemmeringen om samen te wonen, kan er druk vanuit de sociale omgeving zijn die er voor zorgt dat mensen wel gaan samenwonen terwijl ze liever zouden blijven latten. Deze druk ervaren blijvende latters vrijwel niet. Volgens minder dan 10 procent van deze latters vinden vrienden of ouders dat de latter binnen drie jaar zou moeten samenwonen (figuur 4.3.6). De omgeving blijkt echter wel meer van tijdelijke latters te verwachten dat zij gaan samenwonen. Wanneer gecontroleerd wordt voor verschillende achtergrondkenmerken, waaronder leeftijd, blijven deze verschillen overeind. Er zijn een aantal verklaringen voor dit verschil. Tijdelijke latters kunnen meer druk ervaren omdat ze uit een ander sociaal milieu komen waar meer druk bestaat om samen te wonen dan bij blijvende latters (selectie-effect).

4.3.6 Sociale druk om samen te wonen voor blijvende en tijdelijke latters, 2013

Maar het kan ook zijn dat deze latters slechts tijdelijk (in plaats van blijvend) een latrelatie willen door de sociale druk (causatie). Glass, Bengtson en Dunham (1986) laten zien dat beide mechanismen een rol spelen bij overeenkomsten in opvattingen tussen ouders en kinderen.

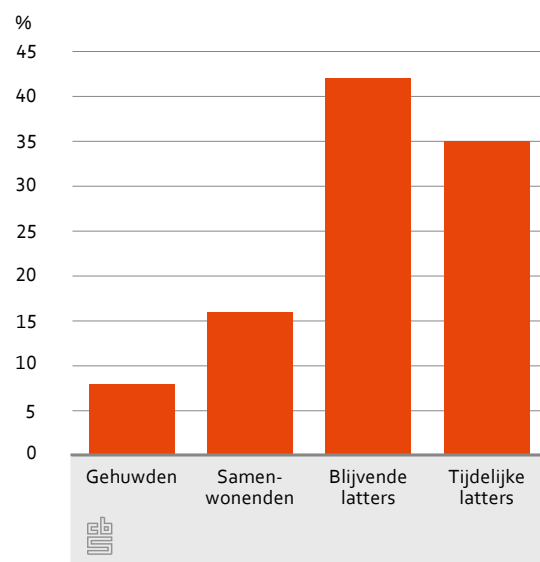
Ten slotte denken tijdelijke en blijvende latters ook anders over de verwachtingen van hun partners. Partners van blijvende latters verwachten veel minder vaak samen te gaan wonen dan partners van tijdelijke latters.

4.4 Stabiliteit van de relatie en eenzaamheid

4.4.1 Denken over het verbreken van de relatie

Mensen kiezen vaak voor een latrelatie vanwege de vrijheid die het biedt. Blijvende latters zijn dus vaak personen die veel waarde hechten aan vrijheid. Dit streven naar vrijheid kan er toe leiden dat zij vaker dan gehuwden of samenwoners denken over het verbreken van de relatie, voor nog meer vrijheid. Aan de andere kant kan dit ook leiden tot meer tevredenheid en acceptatie van de relatie, omdat de latrelatie al veel vrijheid biedt. Daarnaast kan bij latters ook een rol spelen dat zij juist voor een latrelatie kiezen omdat ze (nog) niet voldoende zeker zijn van de relatie. Dit zou juist tot een minder stabiele relatie kunnen leiden. Van tijdelijke latters, die juist willen samenwonen of trouwen, kan juist verwacht worden dat zij minder vaak zullen denken over het verbreken van de relatie. Naar gedachten over het beëindigen van de relatie zijn in 2013 vragen gesteld.

4.4.1 Nagedacht over het verbreken van de relatie naar verschillende relatievormen, 2013

Bron: CBS/NIDI, Onderzoek Gezinsvorming.

Uit de resultaten blijkt dat zowel tijdelijke als blijvende latters vaker denken over het verbreken van de relatie dan gehuwden en samenwonenden (zie figuur 4.4.1). Terwijl minder dan 10 procent van de gehuwden het afgelopen jaar heeft gedacht over het verbreken van de relatie, heeft meer dan 40 procent van de blijvende latters en iets minder dan 35 procent

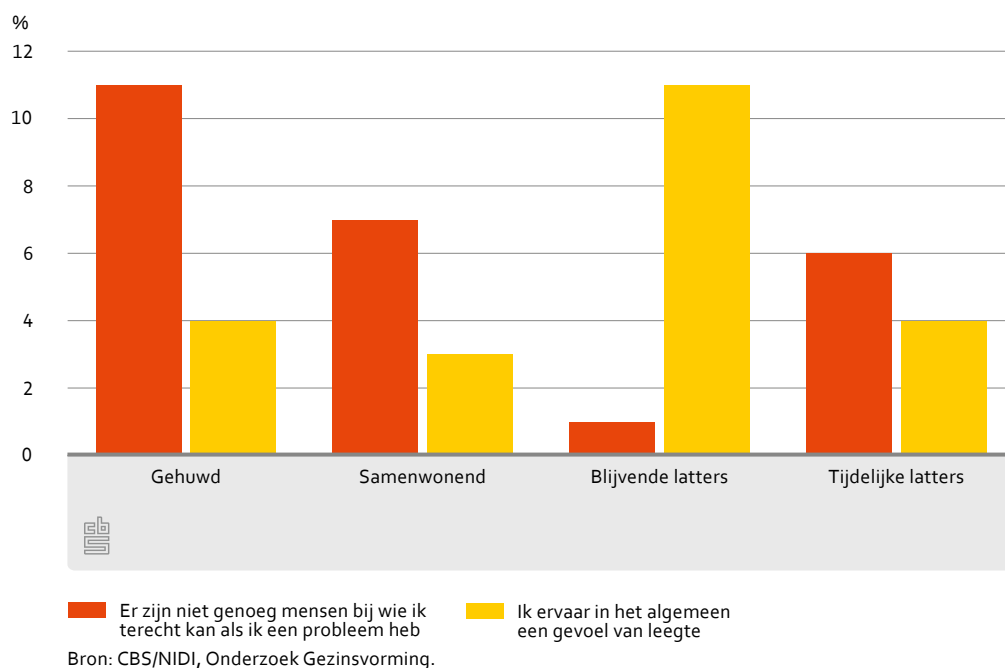
van de tijdelijke latters gedacht over het beëindigen van de relatie. Een latrelatie lijkt dus een instabieler relatievorm dan het ongehuwd of gehuwd samenwonen, ongeacht of de latrelatie blijvend of tijdelijk is.

4.4.2 Gevoelens van eenzaamheid

Volgens Pinguart (2003) voelen mensen die samenwonen zich over het algemeen minder eenzaam dan mensen die alleen wonen. Om die reden zouden latters zich eenzamer kunnen voelen: zij hebben wel een partner, maar wonen daar niet mee samen en kunnen daar mogelijk minder makkelijk bij terecht. Uit onderzoek van Stack (1998) blijkt echter dat er alleen een verschil in eenzaamheid is tussen gehuwden en alleenstaanden, en niet tussen samenwonenden en alleenstaanden. In dat geval vermindert niet het samenwonen de eenzaamheid, maar iets anders.

In 2013 is in het onderzoek gevraagd naar de emotionele en sociale eenzaamheid van mensen. Bij het eerste gaat het om het ontbreken van iemand waarmee je een sterke emotionele band hebt en intieme zaken mee kunt bespreken. Bij het tweede gaat het om het ontbreken van een breder sociaal netwerk van vrienden, kennissen, collega's en burens (De Jong-Gierveld en Van Tilburg, 2008). Latters zouden, gezien het ontbreken van de partner in het huishouden, meer emotionele eenzaamheid kunnen ervaren.

4.4.2 Aandeel dat weinig emotionele en sociale steun ervaart, 2013

De meeste mensen ervaren weinig gevoelens van eenzaamheid (figuur 4.4.2). Dit betekent echter niet dat er geen verschillen zijn. Zo ervaart een groter deel van de blijvende latters een gevoel van leegte, een indicator van emotionele eenzaamheid. Tijdelijke latters verschillen niet van samenwonenden en gehuwden. Overigens wordt het verschil tussen blijvende en

tijdelijke latters kleiner als gecontroleerd wordt voor leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en relatiegeschiedenis. Het verschil tussen blijvende latters enerzijds en gehuwden en samenwonenden anderzijds blijft wel overeind.

Blijvende latters lijken tegelijkertijd echter minder sociale eenzaamheid te ervaren dan gehuwden en samenwonenden. Slechts een klein deel vindt dat er niet genoeg mensen zijn bij wie zij terecht kunnen als zij een probleem hebben. Ook nu verschillen tijdelijke latters minder sterk van gehuwden en samenwonenden, al vinden zij wel minder vaak dan gehuwden dat er niet genoeg mensen zijn bij wie zij terecht kunnen. Deze verschillen vallen echter weg als gecontroleerd wordt voor kenmerken als leeftijd, geslacht, opleidingsniveau en relatiegeschiedenis. Het lijkt er dus op dat blijvende latters wel voldoende mensen om zich heen weten te verzamelen. Mogelijk is dit sociale netwerk voor blijvende latters een reden om voor deze relatievorm te kiezen.

5. Conclusie en discussie

Latten is een relatievorm die in de jaren tachtig en negentig in Nederland aan betekenis heeft gewonnen. Sinds 2003 is het aandeel latters echter nauwelijks meer gegroeid. Zo'n 7 procent van de zelfstandig wonende volwassenen heeft een latrelatie. Ongeveer een kwart van hen heeft ook een voorkeur om in de toekomst te blijven latten. Ook dat aandeel is gelijk gebleven. Tegelijkertijd steeg het aandeel alleenstaanden in de periode 2003–2013, nam het aandeel ongehuwd samenwoners toe, en was het aandeel latters binnen de groep met een relatie groter dan in 2003. Ondanks dat het aandeel latters nauwelijks is veranderd, lijkt het er dus wel op dat er in Nederland sprake is van een voortgaande individualisering: mensen kiezen steeds minder voor traditionele relatievormen zoals het huwelijk en vaker voor niet-institutionele alternatieven zoals de samenwoonrelatie of de latrelatie en zijn vaker alleenstaand.

Uit de gegevens komt ook naar voren dat de latrelatie als indicator van de mate van individualisering kan worden opgevat. Ongeveer 60 procent van de blijvende latters gaf aan dat de vrijheid die de latrelatie biedt een reden is voor deze relatievorm. Bovendien heeft een grote meerderheid van zowel de tijdelijke als blijvende latters de mogelijkheid om samen te wonen. Zij kunnen het zich financieel veroorloven, kunnen over een geschikte woning beschikken en zijn gezond genoeg om samen te wonen. Druk van de ouders of vrienden om samen te wonen speelt ook slechts in geringe mate een rol, al ervaren tijdelijke latters dit wel vaker dan blijvende latters. Kortom, belemmeringen om samen te wonen zijn er over het algemeen niet en vrijheid is vaak een reden voor de latrelatie.

Tijdelijke latters en blijvende latters blijken op veel punten van elkaar te verschillen. Zo zijn tijdelijke latters relatief jong en vaker man, terwijl blijvende latters relatief oud zijn en vaker vrouw. Ook zijn tijdelijke latters hoger opgeleid dan gehuwden en samenwonenden, terwijl blijvende latters hierin niet verschillen van gehuwden en samenwonenden. Daarnaast zijn blijvende latters vaker eerder gehuwd geweest en hebben zij vaker dan tijdelijke latters kinderen.

Toch zijn er ook punten waarop blijvende en tijdelijke latters overeenkomen. Beide groepen zijn minder gelovig dan gehuwden, en ook komt de invloed van gescheiden ouders overeen. Ook denkt een even groot aandeel van de blijvende en tijdelijke latters over het verbreken van de latrelatie. Het lijkt er daarmee op dat beide groepen latters minder zeker zijn van hun relatie dan gehuwden en samenwoners. Ook zijn er weinig verschillen in de reisafstand tot de partner. Wel lijken tijdelijke latters elkaar iets vaker te zien, al geldt voor zowel tijdelijke als blijvende latters dat de meesten hun partner meerdere keren per week zien.

De verschillen tussen blijvende en tijdelijke latters in overweging nemend, lijkt het belangrijk om ook in vervolgonderzoeken de latters niet als één groep te beschouwen, maar in te delen in subgroepen, zoals blijvende en tijdelijke latters.

6. Technische toelichting

6.1 Doelvariabelen

Redenen voor de latrelatie en eventuele belemmeringen om samen te wonen

Antwoordcategorieën lopen hierbij van: helemaal mee eens, mee eens, niet mee eens en niet mee oneens, mee oneens tot helemaal mee oneens. Voor beschrijving van deze variabelen zijn er dichotome variabele gemaakt waarbij de helemaal mee eens en mee eens categorie een 1 krijgen en de andere categorieën een 0.

Reisafstand en ontmoetingsfrequentie

Antwoordcategorieën voor het aantal keren dat de latters elkaar zien: meerdere keren per week, 1 keer per week, 2 of 3 keer per maand, 1 keer per maand, een paar keer per jaar of zelden/nooit.

Antwoordcategorieën voor de afstand die men moet reizen om de partner te bezoeken: minder dan 1 kwartier, een kwartier tot half uur, een halfuur tot uur, 1 tot 2 uur, of 2 uur of langer.

6.2 Achtergrondvariabelen

Leeftijd en geslacht

Leeftijd is de leeftijd op de dag van het interview. In de multivariate analyses is leeftijd meegenomen als continue variabele. Het kwadraat van leeftijd is ook meegenomen om te kijken of er afwijkingen zijn van een lineair verband tussen leeftijd en de relatiesoort. Geslacht van de respondent is meegenomen als dummyvariabele waarbij de respondent een 1 krijgt als hij een man is.

Werk

Voor de variabele die aangeeft of de respondent werkt is in het onderzoek van 2013 gevraagd welke van de volgende omschrijvingen het beste bij de respondent past: werkende met

betaald werk, werkloos, vrijwilliger, arbeidsongeschikt, scholier of studerende, huisvrouw of huisman, gepensioneerde /AOW'er, Vutter, of iets anders. Wanneer de respondent koos voor werkende met betaald werk is hij of zij tot de groep werkenden gerekend. In 2003 en 2008 is dit op een andere manier vastgesteld. Toen is gevraagd of de respondent op moment van enquête betaald werk had. Indien dit het geval was en de respondent meer dan 12 uur werkte is hij of zij tot de werkenden gerekend. Er is een dummy gemaakt die aangeeft of men werkt op het moment van de enquête of niet.

Opleidingsniveau

Opleidingsniveau is vastgesteld door te vragen naar de hoogst behaalde opleiding. Er worden drie opleidingsniveaus onderscheiden: laag opleidingsniveau (niet naar school geweest, lagere school, lager beroepsonderwijs en mavo en vmbo theoretische leerweg), middelbaar opleidingsniveau (havo, vwo en mbo niveaus 1 t/m 4) en hoog opleidingsniveau (hbo en hoger).

Religie

Aan de respondent is gevraagd tot welke kerkelijke gezindte of levensbeschouwelijke groepering hij of zij zich rekent. De volgende categorieën worden onderscheiden: geen geloof, katholiek, protestant (PKN en gereformeerd), islamiet en overige gelovige (hindoe, humanistisch of anders). Deze worden in de multivariate analyse als dummy's meegenomen.

Kerkbezoek

Tevens is gevraagd hoe vaak de respondent naar de kerk gaat. Dit is een indicatie voor het belang dat de respondent aan de geloofsbeleving hecht. Antwoordcategorieën waren: zelden of nooit, minder dan 1 keer per maand, 1 keer per maand, 2 tot 3 keer per maand en 1 keer per week of vaker. De variabele is meegenomen als intervalvariabele waarbij hogere scores meer kerkbezoek aangeven. Niet gelovigen worden gerekend tot de groep die zelden of nooit de kerk bezoekt.

Samenwonen- of echtscheiding

In het Onderzoek Gezinsvorming wordt de relatiehistorie geïnventariseerd. Er is gevraagd naar voorgaande samenwonen- of huwelijksrelaties en wanneer deze zijn beëindigd. Hieruit is afgeleid of de respondent ooit een echtscheiding of een samenwoonscheiding heeft meegemaakt. Voor beide soorten scheiding is een dummy gemaakt.

Contact met ex

Tevens is gevraagd hoe het contact tussen de respondent en zijn of haar meest recente ex is. Antwoordcategorieën zijn goed, redelijk, slecht of geen contact. Er is een dummy variabele gemaakt voor respondenten die een slecht contact met hun ex hebben. Om geen data te verliezen in de analyses, worden personen die nooit een relatiebreuk hebben meegemaakt gerekend tot de groep die geen slecht contact met de ex heeft.

Scheiding van de ouders tijdens de jeugd

Tot slot is gevraagd of de ouders van de respondent ooit voor de wet zijn gescheiden en of de respondent toen nog thuis woonde. Hieruit is een dummy afgeleid die aangeeft of de respondent tijdens zijn jeugd een scheiding van zijn ouders heeft meegemaakt.

7. Bijlage

Staat 1 Type relatie van 18 tot 63-jarigen naar achtergrondkenmerken, 2003/2008/2013

	Gehuwden	Samenwonenden	Blijvende letters	Tijdelijke letters	Alleenstaanden
Gemiddelde					
Leeftijd	46,0	36,3	44,9	32,5	41,0
%					
Totaal	58,2	17,3	1,5	4,5	18,6
Geslacht					
Man	49,3	50,1	37,1	50,2	48,5
Vrouw	50,7	49,9	62,9	49,8	51,5
Opleidingsniveau					
Laag	33,1	22,8	32,9	21,3	36,3
Middelbaar	36,2	38,7	31,4	39,4	35,8
Hoog	30,7	38,5	35,6	39,3	27,9
Geloof					
Geen geloof	40,4	61,9	61,7	58,3	51,8
Katholiek	29,8	23,2	20,9	22,6	22,5
Protestants	19,0	8,8	7,3	10,9	12,8
Islamitisch	5,2	1,8	2,6	2,4	4,6
Ander geloof	5,7	4,3	7,5	5,8	8,2
Kerkbezoek					
Wekelijks	17,4	3,6	9,6	12,2	15,1
Meerdere keren per maand	7,6	3,1	4,5	5,6	7,1
Een keer per maand	7,3	2,4	3,7	4,4	6,5
Minder dan een keer per maand	19,0	16,1	17,3	14,8	14,9
Zelden of nooit	48,7	74,8	64,9	63,0	56,4
Arbeidspositie					
Werk	74,1	86,0	68,0	71,7	64,9
Geen werk	25,9	14,0	32,0	28,9	35,1
Ooit echtscheiding meegemaakt					
Ja	8,1	16,0	43,3	17,7	25,7
Nee	91,9	84,0	56,7	82,3	74,3
Ooit samenwoonscheiding meegemaakt					
Ja	9,1	23,5	35,0	30,2	30,1
Nee	90,9	76,5	65,0	69,8	69,9
Contact met ex					
Slecht	3,9	9,2	21,4	10,3	12,0
Niet slecht (of niet van toepassing)	96,1	90,8	79,6	89,7	88,0
Heeft eigen kinderen					
Ja	87,6	47,3	55,0	24,4	32,3
Nee	12,4	52,7	45,0	75,6	67,7
Heeft kinderen in het huishouden					
Ja	67,0	41,8	28,7	13,9	17,4
Nee	33,0	58,2	71,3	86,1	82,6

Staat 1 Type relatie van 18 tot 63-jarigen naar achtergrondkenmerken, 2003/2008/2013 (Slot)

	Gehuwden	Samenwonenden	Blijvende latters	Tijdelijke latters	Alleenstaanden
Scheiding ouders meegemaakt					
	%				
Ja	6,9	15,2	15,9	18,0	14,2
Nee	93,1	84,8	84,1	82,0	85,8
Alleen in 2013					
%					
Gedacht over verbreken relatie					
Ja	8,3	16,0	41,9	34,6	n.v.t.
Nee	91,7	84,0	58,1	65,4	n.v.t.
Enzaamheid					
Er zijn genoeg mensen bij wie ik terecht kan	89,3	92,8	93,6	98,6	90,3
Ik ervaar in het algemeen een gevoel van leegte	3,7	2,8	4,2	11,2	11,0

Bron: CBS/NIDI, Onderzoek Gezinsvorming.

8. Literatuurlijst

Bosch, M., J. Dronkers, J. van Goor, W. Groot, P.L. Oei, S. Punt, V. Sellegger en E. Windhorst (1994), Eén- en tweeoudergezinnen vergeleken: de vorming van eigen relaties door de kinderen. Tijdschrift voor onderwijspsychologie, 21, 244–251.

Duncan, S., Carter, J., & Philips, M. (2013) Why do people live apart together? Families, relationships and societies, 2 (3), 323–338.

Duncan, S., & Phillips, M. (2010). People who live apart together (LATs)—how different are they? The sociological review, 58 (1), 112–134.

Dykstra, P.A. & Jong Gierveld, J. (2004). Gender and marital history differences in emotional and social loneliness among Dutch older adults. Canadian journal on ageing, 23 (2), 141–155.

Gerstel, N., & Gross, H.E. (1982). Commuter marriages: A review. Marriage & Family Review, 5 (2), 71–93.

Glass, J., Bengtson, V.L., & Dunham, C. C. (1986). Attitude similarity in three-generation families: Socialization, status inheritance, or reciprocal influence? American Sociological Review, 685–698.

Glenn, N.D., & Weaver, C.N. (1979). Attitudes toward premarital, extramarital, and homosexual relations in the US in the 1970s. Journal of Sex Research, 15 (2), 108–118.

Graaf, A. de & Loozen, S. (2009). Religie en demografisch gedrag. In: H. Schmeets en R. van der Bie (red.), Religie aan het begin van de 21ste eeuw, 27–34. Den Haag, CBS.

Jong Gierveld, J. de (2004). Remarriage, unmarried cohabitation, Living Apart Together: Partner relationships following bereavement or divorce. *Journal of marriage and family*, 66, 236–243.

Jong Gierveld, J. de & Latten, J. (2008). Incidentie en achtergronden van transitionele en duurzame latrelaties. *Bevolkingstrends*, 56 (3), 2–38.

Jong Gierveld, J. de & Van Tilburg, T. (2008). De ingekorte schaal voor algemene, emotionele en sociale eenzaamheid. *Tijdschrift voor gerontologie en geriatrie*, 39 (1), 4–15.

Latten, J. (2004). Trends in samenwonen en trouwen. De schone schijn van burgerlijke staat. *Bevolkingstrends*, 52 (4), 46–60.

Lesthaeghe, R. (1995). The second demographic transition in Western countries: An interpretation. *Gender and family change in industrialized countries*, 17–62.

Levin, I. (2004). Living apart together: A new family form. *Current sociology*, 52 (2), 223–240.

Liefbroer, M.A., Poortman, A. R., & Seltzer, J. A. (2015). Why do intimate partners live apart? Evidence on LAT relationships across Europe. *Demographic Research*, 32 (8), 251–286.

Oppenheimer, V.K. (1988). A theory of marriage timing. *American Journal of Sociology*, 563–591.

Pinquart, M. (2003). Loneliness in married, widowed, divorced, and never-married older adults. *Journal of Social and personal relationships*, 20 (1), 31–53.

Ren, X.S. (1997). Marital status and quality of relationships: The impact on health perception. *Social Science & Medicine*, 44 (2), 241–249.

Riele, S.M.M. te en C. Harmsen (2015) *Relatievorming van twintigers*. Den Haag: CBS.

Spruijt, E. (1993). Volwassen worden in een kerngezin, eenoudergezin of stiefgezin. In: M. de Bois-Reymond en J. de Jong Gierveld (red.). *Volwassen worden. Generaties toen en nu: Transitie in de levensloop*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum, 73–92. (Boekaflevering Mens en Maatschappij).

Stack, S. (1998). Marriage, family and loneliness: A cross-national study. *Sociological Perspectives*, 41 (2), 415–432.

Strohm, Q.A., Seltzer, J.A., Cochran, S.D., & Mays, V.M. (2009) Living apart Together relationships in the United States, *Demographic Research*, 21, 177–214.

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress

Studio BCO, Den Haag

Ontwerp

Edenspiekermann

Inlichtingen

Tel. 088 570 70 70, fax 070 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen/Bonaire, 2015.
Verveelvoudigen is toegestaan, mits CBS als bron wordt vermeld.